

VERGİ DENETİMİNDE ETKİNLİĞİN SAĞLANMASI AÇISINDAN TEMEL FİNANSAL TABLOLAR ANALİZİNİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Dr.Öğr.Üyesi MEHMET DAĞ

Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

Dr.Öğr.Üyesi Tunay ASLAN

Siirt Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

Öz

Kamu harcamalarının finansmanında temel gelir kaynağı olan vergilerin tahsilinde etkinliğin sağlanması kamu harcamalarının finansmanı açısından temel bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. Etkin bir vergi denetimi, vergi tahsilat oranlarında artışı sağlamak açısından belirleyici rol oynamaktadır.

Muhasebe sistemi ve temel finansal tablolar vergi denetiminin etkinliği açısından oldukça önemli bir role sahip olup bu tabloların vergi denetiminde nasıl kullanılacağı bilinmesi gerekmektedir. Temel finansal tablolar üzerinden işletmelerin finansal yapısı, faaliyetlerindeki etkinliği ve kârlılığı ölçülebilmektedir. Buna göre söz konusu tabloların etkin vergi denetimi açısından büyük bir önem taşıdığı ifade edilebilir. Bu çalışmada öncelikle vergi denetimi hakkında bilgiler verilecek, daha sonra vergi denetiminde etkinliğin sağlanması açısından temel finansal tablolar analizinin rolü ve önemine değinilecektir.

581

Abstract

Ensuring efficiency in the collection of taxes, which are the main source of income in the financing of public expenditures, is considered as a fundamental requirement in terms of financing public expenditures. An effective tax audit plays a decisive role in ensuring an increase in tax collection rates.

The accounting system and the basic financial statements have a very important role in terms of the effectiveness of the tax audit, and it is necessary to know how to use them in tax audit. The financial structure of the companies, their effectiveness and profitability in the operations can be measured over the basic financial statements. Accordingly, it can be stated that these tables have a great importance in terms of effective tax audit. In this study, first of all, information about tax audit will be given and then the role and importance of basic financial statement analysis will be discussed.

1.Giriş

Vergi, devletin kamu harcamalarına katılım amacıyla gerçek ve tüzel kişilerden topladığı karşılıksız ve zorunlu bir gelir kaynağı olarak günümüz ekonomik ve sosyal hayatında yeri ve önemini korumaktadır. Devletlerin giderek artan toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla için çeşitli harcamalar yaptıkları ve bu harcamaların finansmanında başlıca kaynak olarak verginin yer alması nedeniyle vergilerin etkin bir şekilde tahsil edilmesi gerekmektedir. Böylelikle kamu mali dengelerinin sürdürülebilirliği sağlanacak ve kamu hizmetlerinin

sunumu amacıyla daha fazla kaynak sağlanmış olacaktır. Ancak Türkiye gibi gelişmekte ülkelerde kamu gelirleri kamu giderlerini karşılayamadığından başlıca kamu geliri olan vergilerin tahsilinde artışın sağlanmasına yönelik çeşitli mekanizmalar geliştirilmesi ihtiyacı doğmaktadır. Vergi tahsilat oranlarının istenilen düzeye ulaşamamasında kayıt dışı ekonominin önemli bir sebep olarak görüldüğü ortadadır. Kayıt dışı ekonomiyle mücadele edilmesi amacıyla ise etkin bir vergi denetiminin önemli ölçüde katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

Vergi denetiminde etkinliğin sağlanması açısından muhasebe ve finansa ilişkin tabloların büyük bir önem taşıdığı bilinmektedir. Zira finansal tablolar bir denetim aracı olarak vergi denetiminde önemli bir araç olarak kullanılabilir. Bu çalışmada vergi denetiminde istenen sonuçlara ulaşılması açısından temel finansal tablolar analizinin yeri ve önemi hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu amaçla öncelikle finansal tablolar ve finansal tablo analizi hakkında bilgiler verilerek değerlendirmelerde bulunulacaktır. Daha sonraki bölümde ise temel finansal tablolar analizi ile vergi denetimi arasındaki ilişki hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır. Çalışma sonuç ve öneriler kısmı ile son bulacaktır.

2. Finansal Tablolar ve Finansal Tablo Analizi

Finansal tablolar, belirli dönemler itibariyle işletmede meydana gelen finansal olayları ortaklara, kredi kuruluşlarına ve diğer ilgili gruplara aktarılmasını sağlayan mali tablolardır. Finansal tabloların düzenlenmesi ile ilgili usul ve esaslar Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği ve Türkiye Muhasebe Standartlarında (TMS1) belirtilmiştir. Muhasebe sistemi Uygulama tebliğine göre işletmelerin düzenleyecekleri finansal tablolar;

- Bilanço (Finansal Durum Tablosu),
- Gelir Tablosu,
- Nakit Akış Tablosu,
- Öz kaynak Değişim Tablosu,
- Satışların Maliyet Tablosu,
- Kar Dağıtım Tablosu,
- Fon Akım Tablosu.

Bu finansal tablolardan finansal durum tablosu (bilanço) ve gelir tablosu ana mali tabloları oluştururken diğer mali tablolar ise ek mali tabloları oluşturmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 1991:5). Bilanço, bir işletmenin belli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren finansal tablodur. Bilanço dipnotları ise dönem bilançolarının ilgililer tarafından daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla ek ilave bilgiler içermektedir.

Bilançonun aktif tarafında yer alan ekonomik varlıklar, paraya dönüşme hızlarına göre en çok likitten en az likit değere doğru, pasifinde yer alan kaynaklar ise en kısa vadeli kaynaktan en uzun vadeli kaynağa doğru sıralanmaktadır. Varlıklar, dönen varlıklar ve durun varlık olarak iki gruba ayrılır iken kaynaklar kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar olarak üç gruba ayrılmaktadır (Ünkaya ve Aslan, 2015:37).

Düzenlenme biçimlerine göre bilançolar; hesap tipi bilançolar ve rapor tipi bilançolar olarak iki gruba ayrılmaktadır. Hesap tipi bilançoda aktif ve pasif kalemler karşılıklı olarak düzenlenmekte olup sol tarafa varlıklar sağ tarafa kaynaklar yazılmaktadır. Rapor tipi bilanço, aktif ve pasif kalemlerin alt alta yazılmasından oluşmakta olup bu bilanço tipi bir işletmenin birden fazla yılına ait verileri yan yana yazarak karşılaştırma imkânı verdiği için analiz amacıyla kullanılması daha uygundur (Ünkaya ve Aslan, 2015: 38). Kapsamına göre bilançolar özet ve ayrıntılı bilanço olarak düzenlenir. Özet bilançolar genel olarak hesap grupları ile

gösterilirken ayrıntılı bilançolar hesap grupları ile birlikte ilgili hesap gruplarının alt gruplarını da göstermektedir.

Gelir tablosu, işletmenin belli dönemde elde ettiği tüm gelirleri ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ile bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net karı veya zararını gösteren dinamik bir mali tablodur. Gelir tablosu ana faaliyetlerden sağlanan gelirler ile ana faaliyet dışından süreklilik gösteren gelirler ve de süreklilik göstermeyen olağandışı gelir ve karlar ayrı ayrı gösterilir. Ana faaliyet konusu işlemlerden dolayı yapılan giderler (maliyet ve faaliyet giderleri) ve ana faaliyet dışı süreklilik arz eden giderler, süreklilik arz etmeyen olağandışı giderler ve zararlar olarak ayrı ayrı gösterilir. Gelir tablosu özet tipi veya ayrıntılı gelir tablosu olarak düzenlenebilmektedir (Karaca ve Akyel: 2010:10).

Türkiye Muhasebe Standardına göre finansal tablolar; genel amaçlı finansal tablolar ve özel amaçlı finansal tablolar olarak sınıflandırılmıştır. TMS 1 finansal tabloların sunuluşu standardına göre belirlenen genel amaçlı finansal tablolar ve özel amaçlı finansal tablolar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (<http://kgk.gov.tr/>).

Tablo 1: Finansal Tabloların Sınıflandırılması

Tam Bir Finansal Tablo Seti	Özel Amaçlı Finansal Tablolar
i. Finansal Durum Tablosu (Bilanço),	i. Kar Dağıtım Tablosu,
ii. Kar veya Zarar ve Diğer Kapsamlı Gelir Tablosu,	ii. Satışların Maliyeti Tablosu,
iii. Öz kaynak Değişim Tablosu,	iii. Fon Akım Tablosu,
İv. Nakit Akış Tablosu,	İv. Net Çalışma Sermayesi Değişim Tablosu.
v. Diğer Açıklayıcı Notlar.	

Kaynak: <http://kgk.gov.tr/>

Genel amaçlı finansal tablolar, özel bilgi ihtiyacını karşılamak için isteğe bağlı olarak hazırlanmış olmayan finansal tablolardır. Özel amaçlı finansal tablolar ise daha çok özellikli bilgi sunması için talep edilen ve hazırlanan finansal tablolardır. Finansal tabloların bilgi ihtiyacı olan gruplara faydalı olabilmesi için bu tablolarda yer alan bilgilerin kanıtlanabilir, doğruluk özelliği taşıyan, karşılaştırılabilir nitelikte olması gerekir (Arabacı ve Cavdar, 2018:176).

Finansal analiz; Bir işletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını ve finansal performansını değerlendirebilmek, gelişme yönünü saptayabilmek amacıyla yapılır. Finansal analiz ile hem işletmelerin kendileri hem de kamuoyu işletmeler hakkında bilgi sahibi olabilirler. İşletmeler finansal analiz yöntemleri ile mali durumlarını sektördeki diğer firmalarla karşılaştırabilir ve karlılık durumlarını analiz edebilirler (Bilici ve Aydın, 2018:2334).

Finansal analiz üç başlık altında toplanabilir. Bunlar;

1.Amacına göre finansal analiz: İşletmelerde yapılan finansal analiz üçe ayrılır. Bunlar yönetim analizi, kredi analizi ve yatırım analizidir. Kredi analizi daha çok işletmelerin borç ödeme gücünü ölçmek amacıyla yapılır.

2.Yapanın Kimliğine Göre Analiz: Bu analizde kendi içinde dış ve iç analiz olarak ikiye ayrılır. Dış analiz işletme dışından kişiler tarafından yapılırken iç analiz işletme içindeki kişiler tarafından yapılmaktadır.

3.Kapsamına Göre Analiz: Bunlar ise statik ve dinamik analiz olarak ikiye ayrılır. Statik analiz sadece belli bir tarihe ait finansal tabloların analiz edilmesidir. Dinamik analiz ise birbirini takip eden birkaç dönemin finansal tabloların analiz edilmesidir (Özolgün,2017:56).

İşletmelerin bilançosu ve gelir tablosu kullanılarak yapılan başlıca finansal analiz teknikleri şunlardır (Saraç, 2012:10).

- Dikey Analiz (Yüzde Yöntemi),
- Karşılaştırmalı (Yatay) Tablolar Analizi,
- Trend Analizi(Eğilim Yüzdeleri Yöntemi),
- Oran Analizi.

Dikey analiz yöntemi; finansal tablolarda yer alan her bir hesap kaleminin aynı tabloda yer alan başka bir hesap kalemi ya da hesap toplamına oranlanması ile bulunan yüzdelere göre yapılan analiz yöntemidir. Bilançoda dikey yüzde yöntemi uygulanırken bilançonun aktif ve pasifi 100 kabul edilir. Bu yolla aktifi ve pasifi oluşturan her bir hesap kaleminin aktif toplamı ve pasif toplamı içindeki yüzdelik payı bulunur (Özer, 2012:185).

Karşılaştırmalı analiz, iki veya daha fazla döneme ait mali tabloların birbirini takip eden yıllar bakımından karşılaştırmalı olarak düzenlenmesi ve bu tablolarda yer alan kalemlerin göstermiş olduğu artış/azalışların incelenerek yorumlanmasıdır. Mali tablo analiz tekniklerinden en yaygın olarak kullanılan yöntem olup bu yöntemle finansal tablolarda yer alan kalemlerin yıllar içinde değişimi incelenmektedir. Bu yöntem sayesinde şirketlerin mali durumları hakkındaki gelişmeler incelenmektedir (Ersöz, 2017: 14).

Trend analizi, birbirini takip eden dönemlere ait finansal tablolarda yer alan kalemlerin temel alınan mali tablo kalemlerine göre göstermiş olduğu artış ve azalışların yüzde olarak hesaplanmasıdır. Temel alınan yıllar göre hesaplanan yüzdelere belli bir tarih veya dönemler arasındaki mali durumu ve faaliyet sonuçlarında meydana gelen değişimleri gösterir. Bu yöntem ile baz alınan yıla göre belirlenen trend ve bir önceki yıla göre trend hesaplamaları yapılır (Ukav ve Kodav, 2017:4).

Oran analizi, Finansal tablolarda yer alan iki kalem arasındaki ilişkinin matematiksel olarak ifade edilmesidir. Finansal analizde çok çeşitli oranlar kullanılmakta olup bu oranlar kullanıcının amacına göre farklılık göstermektedir. İşletme yöneticileri ve diğer guruplar işletmenin göstermiş olduğu performansı ve hedeflerine ne kadar ulaştıklarını belirleyebilmek için oran analizinden faydalanmaktadırlar (Aslan, 2018: 351). Finansal analizde kullanılan oranlar amaç ve fonksiyonlarına göre beş ana guruba ayrılmaktadır (Yılmaz ve Aslan: 2018:40).

- Likidite Oranları,
- Finansman Oranları,
- Faaliyet (Verimlilik) Oranları,
- Karlılık Oranları,
- Performans Oranları,

Çalışmanın bundan sonraki kısmında finansal tabloların etkin vergi denetimi açısından önemi belirtilecektir.

3. Temel Finansal Tablolar Analizinin Etkin Bir Vergi Denetimi Açısından Önemi

Finansal tablolar, işletme hakkında finansal bilgilere yer verilen ve işletmenin finansal durumu ile faaliyet sonuçlarını gösteren tablolar olup bu tabloların denetiminin temel amacı taraflara sunulan geniş içerikli bilgilerin bu tabloların düzenlenme esaslarına ve amaçlarına uygun belirlenmiş kriterlere uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını tespit etmektir. Bu noktada kriterler, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden oluşmaktadır. Finansal tabloların denetimi esnasında, denetçiler tarafından finansal tabloların genel muhasebe ilkeleriyle uygunluğu da incelenmektedir.

Vergi denetimi, vergi idaresi ile mükelleflerin kanunlarda yer verilen ilkeler çerçevesinde davranıp davranmadığının tespiti olarak nitelendirilebilir. Beyan esasına göre vergi ödenen ülkelerde vergi denetimi bir zorunluluk olarak vergi sisteminin bir parçasını oluşturmaktadır. Vergi denetimi ile aynı zamanda vergi adaletinin sağlanması, potansiyel vergi kaynaklarının vergilendirilmesi hedeflenmektedir. Vergi denetimi yoklama, arama, bilgi toplama ve vergi inceleme gibi müesseselerden oluşmaktadır. Bu müesseseler genel olarak vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi amacıyla kamu idarelerince mükellefler veya mükelleflerle iş yapan gerçek ve tüzel kişilerin, vergi denetimi esnasında kendilerinden istenecek bilgileri vermesinden oluşmaktadır. Vergi incelemesi, vergi idaresi adına inceleme yapma yetkisine sahip olanlar tarafından vergi matrahının doğruluğunun araştırılması ve tespit edilmesini ifade etmektedir (Pehlivan, 2018:127). Belirtilen tüm bu müesseselerin uygulama aşamasında vergi denetiminin amaçlarına uygunluk sağlayarak etkin bir şekilde işlemesi, temel finansal tablolara dair analizlerin doğru yapılmasına bağlıdır. Bu tablolara dair analiz bilgisinin gerekli seviyede olması vergi denetim elemanlarının vergi denetiminde başarılı sonuçlar elde etmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Vergi denetiminde istenen sonuçların elde edilmesi amacıyla vergi denetiminin sektör odaklı olarak yapılandırılması ve sektörel vergi incelemesine gidilmesi fayda sağlayabilecektir. Bu amaçla özellikle temel finansal tablolar analizi ve Tek Düzen Muhasebe Sistemi'ne hakim serbest muhasebeci ve mali müşavirlerin bilgilerinden istifade edilmesi vergi denetiminde başarının sağlanmasına katkı sağlayabilecektir (Arabacı ve Çavdar, 2018:181). Böylelikle hem vergi kayıp ve kaçağı azaltılacak ve vergi incelemelerinde temel finansal tablo analizinin doğru bir şekilde kullanılması ile vergi denetiminde işgücü ve zaman kaybının önüne geçilebilecektir. Bütüncül bir bakış ile bakıldığında etkin bir vergi denetiminin etkinliğinin mükelleflerin vergiye uyumunu artırarak vergi politikalarının başarısına olumlu etkide bulunacağı ifade edilebilir.

4. Sonuç

Vergi sistemi beyana dayanan ülkelerde vergi denetimi yoluyla kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması ve kayıp ve kaçakların önlenmesi hedeflenmektedir. Vergi denetimi vergi idaresinin en önemli görevleri arasında yer almakta olup yoklama, arama, inceleme, bilgi toplama gibi aşamalardan oluşmaktadır. Vergi denetim araçları arasında temel finansal tablolar analizi de bulunmaktadır. Bu tabloların analizi ile şirkete ait mali kayıtların gerçeklerle uygunluğu incelenmektedir. Böylelikle muhasebe bilgileri yeterli düzeyde olan denetim elemanları tarafından doğru bir şekilde vergi denetimi yapılması yolu ile işletmenin finansal durumu ve bu durumdaki değişiminin doğru bir şekilde tespiti mümkün olabilecektir. Buna göre, işletmelerin geçmiş ve şimdiki durumunun doğru bir şekilde karşılaştırılabilmesi ve faaliyette bulunulan işkoluna ilişkin ortalama oranlar ile mukayese edilerek işletmede vergi kayıp ve kaçağı tespit edilebilir. Bu noktada daha önce belirtildiği üzere konuyla ilgili gerekli bilgi ve donanımına sahip vergi denetim elemanlarının istihdamı ve sektörel bazlı vergi denetimi vergi denetiminin etkinliğinde başarıyı sağlayacak öneriler olarak belirtilebilir.

Kaynakça

- Akdoğan, N. ve Tenker, N. (1991). Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Mali Tablolar ve Oran Analizi, Ankara
- Arabacı, H. ve Çavdar, F.(2018). Temel Finansal Tablolar Analizinin Etkin Bir Vergi Denetimi Açısından Önemi, Social Sciences Research Journal, V: 7(4), s.172-182.
- Aslan, T. (2018). Futbol Kulüplerinin Finansal Performansının Oran Yöntemi ile Analizi: Bist’de İşlem Gören Futbol Kulüpleri Üzerine Uygulama, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, C: 11(3), s.349-362.
- Bilici, N. ve Aydın, N.(2018). Konaklama İşletmelerinde Finansal Analizlere İlişkin Bir Örnek Olay İncelemesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 22(4), s. 2333-2355.
- Ersöz, M. (2017). Kamu Kurumlarında Mali Analiz Yöntemlerinin Uygulanabilirliği, Sayıştay Dergisi, C:105, s.1-40.
- Finansal Tabloların Sunuluşu (2019), <http://kgk.gov.tr>. TMS 1. Finansal Tabloların Sunuluşu. (23.04.2019)
- Karaca, N. ve Akyel, N. (2010). Dönem Sonu Muhasebe İşlemleri, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Özer, Ö.(2012). Mali Tablolar Analizi: Bir Hastane Örneği, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, C:6, s.183-199.
- Özolgun, H.(2017). Karşılaştırmalı Mali Tablolar Analizi, Journal Of Emerging Economies And Policy, V:2(1), s.55-62.
- Pehlivan, O. (2018). Vergi Hukuku, Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Saraç, M. (2012). Finansal Yönetim, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Ukav, İ. ve Kodav, S. (2017). Borsa İstanbul’da İşlem Gören Bir Turizm İşletmesinin Finansal Oranlar İle Analizi, 1st International Congress on Future of Tourism: Innovation, Entrepreneurship and Sustainability, s.1-10.
- Ünkaya, G. ve Aslan, S.(2015). Finansal Muhasebe, Beta Kitapevi, İstanbul.
- Yılmaz, E. ve Aslan, T. (2018). Oran Analizi Yöntemi İle Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri Alt Sınıfındaki Küçük, Orta ve Büyük Ölçekli İşletmelerin Finansal Performanslarının Karşılaştırmalı Analizi, Muhasebe Maliye Dergisi, C: 1(2), s.36- 52.